

FERICI ŞI ELEFANŢI

Născut în Irlanda în 1898, C.S. Lewis a studiat la Malvern College timp de un an, după care și-a continuat studiile în particular. A obținut cu distincție o triplă licență la Oxford și a fost profesor la Magdalen College, precum și unul dintre diriguitorii acestui colegiu între 1925 și 1954. În 1954 a devenit profesor de literatură medievală și renescentistă la Cambridge. A fost un excepțional și îndrăgit conferențiar și a avut o influență profundă și durabilă asupra elevilor săi. C.S. Lewis a fost mulți ani ateu; și-a descris convertirea în *Surprised by Joy* (*Surprins de Bucurie*, Humanitas, 2008): „În ultimul trimestru din 1929 m-am dat bătut, am recunoscut că Dumnezeu este Dumnezeu... Eram, pesemne, în seara aceea cel mai șovăielnic și mai abătut convertit din toată Anglia.“ Această experiență a fost cea care l-a făcut să înțeleagă nu numai apatia, ci și refuzul activ de a accepta religia, iar ca scriitor creștin, dăruit fiind cu o minte deosebit de strălucitoare și de logică și cu un stil limpede și viu, a fost fără egal. *Miracles, The Four Loves, The Problem of Pain* (trad. rom. în volumul *Despre minuni. Cele patru iubiri. Problema durerii*, Humanitas, 1997), *The Screwtape Letters* (*Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*, Humanitas, 2003), *Mere Christianity* (*Creștinism, pur și simplu*, Humanitas, 2004), *Of This and Other Worlds* (*Despre lumea aceasta și despre alte lumi*, Humanitas, 2011), precum și postuma *Prayer: Letters to Malcolm* (*Rugăciune: Scrisori către Malcolm*) sunt numai câteva dintre cele mai bine vândute opere ale sale. A scris și cărți pentru copii și science-fiction, pe lângă multe lucrări de critică literară. Operele sale sunt cunoscute de milioane de oameni, pretutindeni în lume, prin traduceri. S-a stins din viață la 22 noiembrie 1963, în locuința sa din Oxford.

Emanuel Conțac este lector universitar la Institutul Teologic Pentecostal din București și doctor în filologie al Universității din București. A mai tradus: John Stott, *Puterea predicării* (2004); Stanley Grenz et al., *Dicționar de termeni teologici* (2005); Moisés Silva și Walter Kaiser, *Introducere în hermeneutica biblică* (2006); Gordon Fee, *Exegeza Noului Testament* (2006); Douglas Stuart, *Exegeza Vechiului Testament* (2006); Arthur G. Patzia și Anthony J. Petrota, *Dicționar de termeni biblici* (2008); C.S. Lewis, *Surprins de Bucurie* (2008).

C.S. Lewis

FERIGI
ȘI ELEFANȚI

ȘI ALTE ESEURI
DESPRE CREȘTINISM

Traducere din engleză și note de
Emanuel Coșac

Prefață de
Walter Hooper

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Nota traducătorului</i>	7
<i>Prefața editorului britanic</i>	9
Mădulare unii altora <i>Un discurs</i>	15
Studiu în vreme de război <i>O predică</i>	33
Despre iertare <i>Un eseu</i>	49
Istoricism <i>Un eseu</i>	54
Ultima noapte a lumii <i>Un eseu</i>	78
Religie și rachete <i>Un eseu</i>	101
Eficacitatea rugăciunii <i>Un eseu</i>	112
Ferigi și elefanți <i>Un discurs</i>	121

Nota traducătorului

Ca și în cazul traducerii autobiografiei lui C.S. Lewis (*Surprins de Bucurie*, Editura Humanitas, 2008), pentru prezenta colecție de eseuri am avut parte de sprijinul neprețuit al lui Paul Leopold (din Suedia), care mi-a oferit lămuririle necesare pentru acele pasaje ce pun la încercare priceperea exegetică a traducătorului. Îi mulțumesc, deplin convins că, fără aportul lui, misiunea mea ar fi fost mult mai grea.

Arend Smilde (din Olanda), un bun cunoscător al scrierilor lui C.S. Lewis, a tradus deja în olandeză douăzeci și opt de eseuri ale acestuia, printre care se numără și cele opt cuprinse în volumul *Ferigi și elefanți*. Cu permisiunea lui, multe dintre comentariile lămuritoare redactate de el au fost introduse în prezenta ediție. Acestei generozități am căutat să-i răspund după propriile puteri, trimițându-i modesta mea contribuție la impresionanta colecție de note pe care a alcătuit-o de-a lungul anilor, cu migală și cu erudiție. Nu în ultimul rând, datorez mulțumiri filologului Ștefan Colceriu, care mi-a dat ajutor în privința citatelor clasice.

Precizez că ediția britanică a cărții conține douăsprezece note, în majoritate redactate de Walter Hooper, fost secretar al lui C.S. Lewis, în prezent consilier pe probleme literare al administratorilor patrimoniului C.S. Lewis. Acestor note (care apar cu cifre arabe în cadrul ediției de față) le-am adăugat propriile note explicative, semnalate prin asterisc și, la final, cu (n. tr.).

A.M.D.G.
Emanuel Conțac

Mădulare unii altora

Nici un creștin și, de altminteri, nici un istoric n-ar accepta dictonul potrivit căruia religia este „ceea ce face omul cu propria solitudine“*. Cred că unul dintre frații Wesley** spunea că religia solitară nu e de găsit în Noul Testament. Ni se interzice să tratăm neglijent adunarea noastră laolaltă. Creștinismul este deja instituțional din primele lui documente. Biserica este Mireasa lui Hristos. Suntem mădulare unii altora.***

În epoca în care trăim, ideea că religia aparține vieții noastre private – că este, de fapt, o ocupație din timpul liber al individului – este paradoxală, periculoasă și naturală totodată. Este paradoxală deoarece această exaltare a individului în domeniul religios își face apariția într-o

* Matematicianul și filozoful britanic Alfred North Whitehead (1861–1947), *Religion in the Making* (1926), prelegerea I, „Religion in History“: „Religia este ceea ce face individul cu propria solitudine“ (n. tr.).

** John Wesley (1703–1791), fondatorul mișcării metodiste, și Charles Wesley (1707–1788), conducător metodist timpuriu și autor a peste 5 500 de imnuri și cântece religioase (n. tr.).

*** Cf. Romani 12:5, Efeseni 4:25 (n. tr.).

epocă în care colectivismul îl năpădește fără milă pe individ în orice alt domeniu. Am remarcat aceasta chiar și la universitate. Când am mers întâia oară la Oxford, mediul studențesc tipic era alcătuit din vreo zece inși, cu relații apropiate, care ascultau referatul unuia dintre ei într-o încăpere mică și apoi dezbăteau intens subiectul până la unu sau două dimineața. Înainte de război, mediul studențesc tipic ajunsese să însemne un auditoriu mixt de o sută sau două sute de studenți strănși într-un amfiteatru pentru a asculta prelegerea vreunei celebrități aflate în vizită. Chiar și atunci când un student modern nu se regăsește într-un asemenea mediu, rareori face, singur sau în compania altcuiva, o plimbare precum cele care au format gândirea generațiilor anterioare. Trăiește într-o mulțime; întrunirea de grup a luat locul prieteniei. Tendința există atât în universitate, cât și în afara ei. Și nu doar există, ci se bucură și de încuviințare. O sumedenie de indivizi băgăcioși, erijați în rolul maestrului de ceremonii, și-au dedicat viața distrugerii solitudinii, oriunde mai există așa ceva. Pentru ei, acțiunea echivalează cu „a-i scoate pe tineri din ale lor“ sau cu „eliberarea de apatie“. Dacă un Augustin, un Vaughan*, un Traherne** sau un Wordsworth s-ar naște în lumea modernă, liderii

* Henry Vaughan (1621–1695), poet metafizic de origine galeză. Sub influența scrierilor lui George Herbert (1593–1633), a avut parte de o convertire care l-a determinat să scrie preponderent poezie de inspirație religioasă (n. tr.).

** Thomas Traherne (cca 1637–1674), prelat anglican, unul dintre „poeții metafizici“ englezi (n. tr.).

unei organizații de tineret i-ar lecuși îndată. Dacă un cămin cu adevărat bun, precum cel al lui Alcinous și Arete, din *Odiseea*, sau al Rostovilor, din *Război și pace*, sau dacă vreo familie dintre cele descrise de Charlotte M. Yonge* ar exista astăzi, ar fi denunțată drept ceva burghez și toate mașinăriile aducătoare de distrugere ar fi ațintite asupra ei. Până și atunci când organizatorii dau greș și cineva rămâne fizicește singur, radioul se asigură că respectivul va fi – într-un sens neintenționat de Scipio – întotdeauna mai puțin singur decât în singurătate**.

Trăim, de fapt, într-o lume căreia i se refuză solitudinea, tăcerea și intimitatea: și căreia i se refuză, prin urmare, meditația și prietenia autentică.

Este deci paradoxal că religia a devenit apanajul momentelor de solitudine într-o astfel de epocă. Faptul este și periculos, din două motive. În primul rând, când lumea modernă ne spune cu glas tare: „Poți fi religios când ești singur“, ea adaugă în barbă: „dar voi avea eu grijă să nu fii niciodată singur“. A face din creștinism o chestiune privată, izgonind totodată momentele de intimitate, înseamnă să-l transformi într-o fata morgana sau să-l surghiunești la calendele grecești. Aceasta este una dintre stratagemile vrăjmașului. În al doilea rând, există

* Charlotte Mary Yonge (1823–1901), scriitoare ale cărei romane reflectă valorile anglo-catolicismului promovat de Mișcarea de la Oxford (n. tr.).

** Potrivit lui Cicero, *De officiis*, III, 2, Cato afirma despre Scipio Africanul că nu era niciodată mai puțin singur decât în singurătate (*numquam [...] minus solum, quam cum solus esset*) (n. tr.).

pericolul ca anumiți creștini autentici, care nu consideră creștinismul o chestiune solitară, să reacționeze împotriva erorii respective introducând în viața noastră spirituală același colectivism care ne-a cucerit deja viața laică. Aceasta este cealaltă stratagemă a vrăjmașului. Ca un abil jucător de șah, încearcă mereu să te atragă într-o poziție în care poți să păstrezi turnul doar dacă renunți la nebun. Pentru a evita să cădem în capcană, trebuie să subliniem că, deși concepția individualistă despre creștinism constituie o eroare, ea este cât se poate de naturală și încearcă să apere în mod stângaci un mare adevăr. În spatele ei se află sentimentul clar că formele de colectivism modern sunt un afront la adresa naturii umane și că, împotriva lui, ca și împotriva altor rele, Dumnezeu ne va fi scut și pavăză.

Sentimentul e îndreptățit. După cum viața personală și particulară este inferioară participării la Trupul lui Hristos, tot astfel viața colectivă este inferioară vieții personale și private și nu are valoare decât din perspectiva serviciilor aduse. Deoarece comunitatea laică nu există pentru binele nostru supranatural, ci pentru cel natural, ea nu are alt scop mai înalt decât să înlesnească și să protejeze familia, prietenia și solitudinea. Fericirea în cadrul propriului cămin, afirma Johnson*, este țelul oricărei strădanii omenești. Dacă avem în vedere numai valorile naturale, putem spune că nu există sub soare ceva care să însemne măcar pe jumătate din ce înseamnă o reuniune

* Samuel Johnson (1709–1784), *The Rambler*, nr. 68, din 10 noiembrie 1750 (n. tr.).

de familie cu râsete la masă, ori doi prieteni care sporovăiesc la o halbă de bere, sau un om în propria singurătate, citind o carte care îl pasionează; și că activitățile economice, politica, legile, armata și instituțiile, exceptând momentele când prelungesc și sporesc numărul unor asemenea scene, nu înseamnă decât trudă nesfârșită și inutilă, deșertăciune fără noimă și goană după vânt*. Activitățile colective sunt, desigur, necesare; dar acesta este scopul pentru care sunt necesare. Cei care au parte de această fericire privată s-ar putea să fie nevoiți să o sacrifice în bună măsură, pentru ca ea să fie distribuită mai multora. Toți ar putea răbda un pic de foame pentru ca nimeni să nu moară de inaniție. Dar să nu confundăm relele necesare cu binele. Se poate cădea ușor în această greșală. Fructele trebuie conservate pentru a fi transportate, pierzându-și astfel anumite calități. Însă întâlnești oameni care s-au obișnuit să prefere fructele conservate în locul celor proaspete. O societate bolnavă trebuie să fie preocupată de politică, după cum un om bolnav trebuie să fie preocupat de propria digestie: ignorarea subiectului s-ar putea dovedi o lașitate fatală și într-un caz, și în celălalt. Dar dacă în vreunul din cele două cazuri subiectul ajunge preocuparea obișnuită a minții – dacă uităm că ne preocupăm de asemenea lucruri doar pentru a putea să ne preocupăm și de altceva –, atunci ceea ce a fost întreprins de dragul sănătății a devenit o nouă maladie, mortală.

* Cf. *Eclesiastul* 1:14, 1:17 (n. tr.).

De fapt, toate activitățile omenești sunt afectate de o tendință fatală care face ca mijloacele să uzurpe tocmai scopurile pe care ar fi trebuit să le servească. Astfel, banii ajung să împiedice schimbul de bunuri, regulile artei ajung să zădărnicească geniul, iar examenele ajung să-i împiedice pe tineri să devină învățați. Din nefericire, nu rezultă întotdeauna că se poate renunța la mijloacele uzurpatoare. Probabil colectivismul vieții noastre este necesar și va spori, după părerea mea; mai cred, de asemenea, că singura noastră apărare împotriva însușirilor lui letale o constituie viața creștină; căci ni s-a făgăduit că, de vom lua în mână șerpi și vom bea ceva dătător de moarte, totuși nu vom fi vătămați*. Acesta este adevărul din spatele definiției eronate a religiei cu care am început. Greșeala ei a fost că a opus masei colective numai solitudinea. Creștinul este chemat nu la individualism, ci la participarea ca membru în Trupul mistic. O analiză a diferențelor dintre colectivul secular și Trupul mistic este deci primul pas către înțelegerea modului în care creștinismul, fără a fi individualist, izbutește totuși să contracareze colectivismul.

De la bun început ne lovim de o problemă de limbaj. Termenul *membru* are origini creștine, dar a fost preluat de spațiul laic și golit de orice înțeles. În cărțile de logică veți găsi expresia „membru al unei clase“, dar trebuie subliniat cât se poate de ferm că elementele sau constituenții unei clase omogene sunt aproape opusul a ceea

* Cf. Marcu 16:18 (n. tr.).

ce Sf. Pavel a înțeles prin *membre**. Prin *membre* (μέλη), acesta a înțeles ceea ce noi am numi *organe*, lucruri care în esență diferă unele de altele și care sunt complementare între ele: lucruri diferite nu doar ca structură și ca funcție, ci și ca demnitate.** Astfel, într-un club, comitetul ca întreg și personalul ca întreg pot fi considerați „membri”; cei pe care îi numim de regulă membri ai clubului sunt însă simple unități. Un șir de soldați îmbrăcați și antrenați identic, așezați unul lângă altul, sau niște cetățeni care figurează pe o listă, ca persoane cu drept de vot într-o circumscripție, nu sunt nicidecum membri în sensul paulin. Mă tem că, atunci când spunem despre cineva că este „membru al Bisericii”, nu înțelegem de fapt nimic paulin: vrem să spunem că este o unitate – că este un simplu specimen, din aceeași categorie cu X, Y și Z. Modul în care adevărata participare ca membru într-un trup diferă de apartenența la un colectiv se vede în structura unei familii. Bunicul, părinții, fiul adult, copilul, câinele și pisica sunt cu adevărat membri (în sensul de mădulare) tocmai fiindcă nu sunt membrii sau unitățile unei clase omogene. Nu sunt interschimbabili. Fiecare persoană este aproape o specie în sine. Mama nu este pur și simplu o persoană diferită de fiică, ci este un

* Spre deosebire de română, engleza nu face distincție la plural între „membri” (persoane dintr-o comunitate) și „membre” (părți ale corpului), ambii termeni având pluralul *members* (n. tr.).

** Referire la pasajul clasic din 1 Corinteni 12:12–27, în care Apostolul Pavel folosește metafora trupului cu referire la Biserică (n. tr.).